

În vreme de război

de

ION LUCA CARAGIALE

I

În sfârșit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întâi începuseră cu hoția de cai; apoi o călcare, două cu cazne; pe urmă omoruri. Între altele făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deși foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, și mai avea, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credea că popa găsisese vreo comoară. La așa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într-o seară, Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp, pe alți doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopții, iacâte oaspeții negri: l-au legat, l-au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsea; făcea poate greșala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s-a și întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru – popa avea un buiestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dedaseră măcar un semn de viață! Hoții au fel-de-fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă pesemne un fel de mâncare descântată ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într-un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu în gură, d-abia mai putând geme. L-au dezlegat degrab, și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură nici două săptămâni și se auzi de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendașul de la Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrija de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe, și arendașul, și mai neghiob, a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! L-au chinui, i-au fierăstruit până i-au dat gata. Nu se putea ști cât jefuiseră, desigur fusese o sumă însemnată – arendașul vânduse de curând o cățătime mare de bucate.

Dar în sfârșit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzuseră în lanțurile justiției az-noapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăștiase într-o clipă ca o lumină liniștitoare peste câtetrele hotarele bântuite.

Către seară se întorcea acasă, călare pe buiestrașul lui, popa Iancu. Și calul și omul erau zdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, - vindea vite și cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl aștepta cu masa; fiul n-avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, fratele-său mai mare.

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! Negreșit trebuia să-i vie și lui rândul odată și-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătea să închiză.

-Neică, zise el privind ciudat și sperios în toate părțile, aș vrea să-ți spui ceva numaidecât.

-Ce?

-Ai să vezi. Închide și aide-n odaie amândoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul și tonul tânărului, fratele mai mare nu știa ce să creadă; totuși înțelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniști, intră în odăiță unde-l aștepta popa trăgând tutun și oftând greu.

-Ce e, mă?

-Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N-aude nimeni?

-Aș! cine s-auză?

-Neică Stavrache, zise popa înecat, m-am nenorocit!

-De ce?

Popa a-nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înțelegea deloc.

-Ce să mă fac?... ce să mă fac, neică?... spune d-ta, că mi-ești frate mai mare...

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de-nțeles, firește; așa de greu că d-l Stavrache, mai întâi, nici n-a voit să creadă.

Cum s-a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dimprejur! - frate-său! preotul - să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Și nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea de la el fusese un marafet ca să adoarmă bănuiele. Cu câteva zile înainte, un notar de stat - era cam beat - dușman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: "Bun buiestraș ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate puterile-n urmă!" și pe urmă: "Bine-ți mai merge, părințele! mai cumpărași o sfoară de moșie! Cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!"

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă de la arendașul Dărmăneștilor... Dar nu popa îl omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească de la așa crudă faptă; ce era să le faci însă? erau îndârjiți: baba țipa și arendașul a tras cu arma - nu mai era chip să stăpânești pe băieți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poterașii și pe el... Dar toți cetașii sunt priși... Or să-i pună la cazne.. ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur, își smulgea părul din cap.

-Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă!

-Cum?... Nenorocitul! să fugi! să piei! să te-neci mai bine decât să puie mâna pe tine! în fundul ocnei îți putrezesc oasele.

Pe cînd vorbea d-l Stavrache, deodată s-aud afară zgomot, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

-Nu deschide! zice popa scoțând un revolver de subt anterieu.

Dar bubuiturile se-ndesesc, - sunt oameni mulți afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremura ca varga, îl împinge cât colo și trece-n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiu înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuiește așa cu chef pe la miezul nopții. Și d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: "Numaidecât!" aprinde lampa și merge să deschiză.

În adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, clăie peste grămadă, în câteva trăsură, conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști către Dunăre - la război. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească și caii; despre ziuă or să pornească; trebuie s-apuce trenul militar care trece dimineață la stația cea mai apropiată - cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână, și cântă, și râd, și fac fel-de-fel de nebunii.

D-l Stavrache face tot ce poate ca să-ndatoreze pe bavii tineri. După ce au băut binișor, se aștern unul lângă altul, ticsiți, în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grije dorm buștean. Hangiul, posomorât, stă câteva minute la gânduri adânci; dar deodată fața i se luminează: înăuntrul frunții a scânteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde îl aștepta cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atât de-ncet și de discret și-au șoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s-a așezat pe un scaun în mijlocul odăiții. D-l Stavrache a luat o pereche de foarfece și a-nceput să-i rețeze pletele; apoi tot mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte degrabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s-au deșteptat, s-au pus la rând și s-au numărat. D-l Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de douăzeci și cinci de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

-Uite ce e... e aici un tânăr care ar vrea să meargă și el volintir cu d-v... Îl primiți?

-E vîrstnic?...

-Da.

-Are părinți? ori copii?

-N-are nimic.

-Are formele gata? a întrebat ofițerul.

-Forme n-are; dar... să le faceți d-v.

-Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

-Da' nu s-ar putea să-l luați cu d-v. și să-și facă formele acolo unde vă duceți?

-Ba... s-ar putea.

-Atunci...

Și d-l Stavrache aduse în fața camarazilor pe domnul Iancu Georgescu - un tânăr foarte voinic, frumos și curat, ras proaspăt - o înfățișare demnă și severă. Camarazii l-au salutat cu un "ura" puternic de s-a cutremurat hanul, și d-l Iancu Georgescu, după ce s-a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite înapoi.

*

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu... Se-necase? Îl răpusăse cineva? Nici urmă nu lăsase, parcă intrase-n pământ. În locul lui se orânduise alt preot; nu-l putuseră aștepta oamenii cât lumea; nu putea rămâne sat de creștini fără liturghie.

Când d-l Stavrache se-ntorcea de la parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la-nceputul lui decembrie - (bătrâna, după ce zăcuse de inimă-rea vreo câteva săptămâni, murise, dimineața, la 28 noiembrie) - se-ntâlni cu factorul rural... O scrisoare cu timbrul de la Turnul-Măgurele și cu data din ajunul morții bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede, omul deprins a nu mai aștepta zadarnic vești de la acela pe care-l credea pierdut de-a binele, se închise în odăiță și desfăcu nervos plicul:

"Iubite neică, mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa d-v. sănătate, a dumatăle și a maichii"...
D-I Stavrache își șterse ochii cu colțul șorțului și, foarte înduioșat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit de așa de departe ca să aducă în liniștitul sat un fel de răsunet al zburciului din locurile războiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj și cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag de la inamic, într-o încăierare unde ai noștri erau aproape zdrobiți; fusese numai sergent pe câmpul de onoare, căpătând "Virtutea militară" și o decorație rusească. În curând Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înțelesuri din chipurile oameniești, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea veștilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea era expediată cu trei zile mai înainte de luarea Plevnei. Dar acuma... Plevna era luată - asta se zvonise oficial în toate unghiurile țării.

Primarul mai știa, tot din izvor oficial, că voluntarii au să fie liberați zilele acestea spre a se-ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s-a sfârșit.

-Dar... întrebă distrad d-I Stavrache, ce s-o mai fi făcut cu tâlharii prinși astă-primăvară?
Tâlharii fuseseră osândiți la diferite pedepse și desigur erau și așezați la locurile de muncă.

"Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n-a fost la judecată despre popa, despre capul și gazda tâlharilor. Aoleu! Ce mai judecători!

...Dar o să-ndraznească să se mai întoarcă?

...Dar dacă îndrăznește și se-ntoarce?... Atunci, ce-i de făcut?

...Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

...Dar dacă-i vine așa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmplându-se orice s-o întâmpla! că odată a purtat barbă și plete.

...Da, dar atunci procurorul îl rade și-l tunde de-a binele.

...O veni?... n-o veni?..."

Pe când d-I Stavrache își ridică așa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacătă altă scrisoare: e tot de la Turnu-Măgurele - de astă dată însă e slovă străină... Slovă străină!... Ei! lucru dracului!...

"Salutare, domnu Stavrache, n-avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare cu trei gloanțe inamice primite în pânțele. Am stat la căpătâiul lui plângând până când a închis ochii. Mare păcat că s-a prăpădit așa viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate; deși foarte slăbit de atîta durere și pierdere de sânge, tot glumea; zâmbind și-a cântat singur popește foarte frumos: vecnica pomenire! apoi ne-a dat adresa dumatăle și ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acuma s-a spălat de sânge, și să-i spui maică-sii, bătrânii, pe care o cunoști, să-i poarte regulat de grijă sufletului. Pe urmă a-nceput să aiurească și s-a sfârșit.

Salutare: sub-loc. Marin Dobrescu; sergent major, George Popescu".

D-I Stavrache a plâns mult, mult, zdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-și facă inimă! Nu trebuie să se lase copleșit de așa durere. A strâns bine scrisoarea; s-a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brișcă și a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n-are alt moștenitor.

II

Demult, acum, d-l Stavrache stăpânește mirazul rămas de la frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s-a mai putut da și despre care nici nu se mai pomenește.

Avocatul povățuise destul de limpede pe hangiu...

Un om stăpânește o avere ; cu drept ori fără drept, o stăpânește. Câtă vreme nu-l supără nimeni, câtă vreme nu se ridică nici o pretenție asupra-i, el n-are nevoie să ia nici o măsură legală. Și mai mult la urmă situația d-lui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

-Avea a fost a popii?

-Da, a popii.

-Făcută de el, din munca lui?...

-Cea mai mare parte.

-Popa are copii?

-N-are.

-Are femeie?

-Nu.

-Are părinți?

-Nu.

-Mai are alt frate?

-Nici unul, decât pe mine.

-Atunci... stăpânește sănătos, a adăogat avocatul, și dacă te-o supăra cineva, atunci vino la mine...

Numai unul singur te-ar putea călca...

-Cine? întrebă d-l Stavrache.

-Popa.

Moștenitorul zâmbi și cu siguranță răspunse:

-Aș, nu mai poate călca, săracu!

Apoi, văzând că răspunsul său era prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s-adaoge cu tonul cel mai duos:

-Cine știe unde s-o fi prăpădit bietul frate-meu. dacă n-a mai venit el la avutul lui atâta amar de vreme! Au trecut cinci ani de la război și nimeni, în adevăr, n-a supărat pe d-l Stavrache, afară decât popa Iancu volintiru, care venea din când în când, de pe altă lume, să tulbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniștească pacinica stăpânire a hangiului.

Dar orice se-ntâmplă des nu ne mai mișcă ; orice minune a treia oară trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primi fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venea cine știe de unde, de departe.

D-l Stavrache stă în odăiță, căutând să desfacă niște socoteli încurcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă și cu ochii-n fundul capului ca în clipa morții, ocnașul era îmbrăcat în haina vârgată de la ocna, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-și lanțurile.

Umblase prin codri nemâncat ; trecuse prăpăstii ; haina și nădragii îi erau numai zdrențe ; opincile sfâșiate ; palmele și tălpile picioarelor și gleznele pline de sânge. Dar în sfârșit, ajunsese la frate-său.

-Ticălosule! Strigă d-l Stavrache, ne-ai făcut neamul de răs! Să piei să nu te mai văd! Pleacă! Du-te înapoi de-ți ispășește păcatele!

Fugarul a plecat oftând și când a ajuns în prag:

-Nene, zice, fă-ți pomană, dă-mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică și a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d-l Stavrache i s-a făcut milă ; s-a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câine. Ocnașul în luptă cu moartea s-a acățat de frate-său cu o mână de gât și cu alta de brațul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos ; a încercat o dată, de două, de mai multe ori din răspuțeri - degeaba: toate puterile și sudorile fuseseră de prisor ; trupul greu ca plumbul era peste puțință de dezlipit de la pământ.

Hangiul simțind că se frânge de la mijloc, voi să dea drumul murindului și să se ridice în picioare ca să răsuflă și să-și recapete puterile. Dar încercarea aceasta fu și mai grea decât cea dintâi: ocnașul, în ceasul morții, se înclăștase cu o putere covârșitoare de gâtul și de brațul hangiului.

Se opinti încă o dată cu supremă energie, ridică de la pământ pe nenorocit ; dar acesta fu apucat de un cutremur grozav, se zbatu din toate încheieturile și, biruind cu greutatea-i de mortăciune cea din urmă putere de împotrivire a lui Stavrache, îl îngenunche, îl trânti jos și-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept. Apoi începu să râză ca un nebun scrâșnind din dinți și-i zise:

-Gândeai c-am murit, neică?

A stat mult d-l Stavrache supus sub călcâiul ocnașului ; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit și el de frica morții, a făcut o săritură deznădăjduită... Ocnașul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în ușă, ușa s-a deschis de perete, și mototolul a pierit în întunericul nopții.

D-l Stavrache era-n picioare, în mijlocul odăii, tremurând din toate încheieturile și făcându-și cruci peste cruci... Dor de frate - bine ; dar urâtă vizită.

Până la ziuă, d-l Stavrache s-a plimbat prin odaie de colo până colo ; s-a-nchinat într-una rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiu bun, ca să-și îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s-a dus la biserică și a aprins lumânări pentru sufletele morților. Apoi, deși zdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea... mai cu seamă și-a petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțetească... acu era limpede ca untdelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năspriț. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica ; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză ; tocmai înspre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoi și a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s-a-nchinat frumos și s-a culcat cu gândul la cine știe ce.

.....

Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingându-se de pe streșini și picând în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într-adins la umezeală, faceau un fel de cântare cu

nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea suntelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi, și tot mai domol, și tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse-n fine așa de larg încât conștiinții îi era peste puțință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta - omului i se pare c-aude afară un cântec de trâmbițe... militari, desigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D-l Stavrache iese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

În adevăr niște militari, o companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul: oameni, copii, câini fac alai după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsmit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia în teacă și înaintează către d-l Stavrache ; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede ușa și-ncearcă s-o încuie ; dar până să clipească, ușa sare din țâțâni și căpitanul s-arată-n prag și, râzând cu hohot, strigă:

-Gândeai c-am murit, neică?

Stavrache trece-n tindă - căpitanul - după el ; fuge în odăiță - degeaba: nesuferita arătare îl urmărește de aproape. Nemaiputând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan ; acesta se lasă fără a face o mișcare.

Hangiul se-ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în mușchii grumazului strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicii. Dar cu cât strânge mai tare cu atât chipul căpitanului se luminează ; cu cât el scrâșnește, cu atât militarul râde mai zgomotos și mai vesel. Și când d-l Stavrache își descleștează degetele amorțite și cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă:

- Gândeai c-am murit, neică?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mâinile încrucișate și cu privirea ținută asupra lui Stavrache. Apoi făcu un semn poruncitor la care hangiul se supuse. Ieșiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbițele sunară, soldații își ridicară armele și urmată de obștea satului compania plecă, în frunte cu căpitanul al cărui răs acoperă cântecul trîmbițelor și zgomotul mulțimii.

.....

Dis-de-dimineață, d-l Stavrache, tremurând de friguri, era la popa satului rugându-l să vie negreșit până seara să-i facă sfeștanie acasă.

III

Era o sloată nemaipomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vânt vrăjmaș, de nu mai știa vita cum să se-ntoarcă să poată răsufla. Deși aproape de nămieț, în tot satul era astâmpăr desăvârșit ca-n puterea nopții ; ba nici glas de câine nu se mai auzea - cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților! Drumul parcă era pustiu: care om cuminte să-nfrunte așa tărie de vreme? Pe la toacă, s-a hotărât vântul să bată numai dintr-o parte; ploaia a contenit; a-nceput ninsoarea mărunțică și deasă, și s-a pornit crivățul s-o vârtejască. Așa vreme ține trei zile și trei nopți: halal de cine n-are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D-l Stavrache n-a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfoleşte un covrig uscat și se gândește mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înțeleg să se canonească negustorul când știe pentru ce; dar așa, degeaba! Pe așa vreme e de prisos să mai aștepți mușterii. D-l Stavrache încuie cizmigeaua, pe urmă prăvălia și trece-n odaie, la căldură: călători n-or să mai treacă, și toată lumea din sat știe să intre pe portiță-n curte și să bată la ușa din dos.

În adevăr, după ce se dezmoște bine d-l Stavrache la gura sobei, iacâte, pe-nseratele că bate cineva la ușă.

-Cine-i acolo? întrebă hangiul.

-Eu, domn' Stavrache, răspunde un glas slab de copilă... Deschide...

Hangiul trage veriga. Vântul de afară duhnește pe ușă aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila d-abia poate vorbi; fălcile îi sunt înțepenite de frig, deși, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămășuță minteanul lui tată-său; pe picioarele goale niște cizmulite vechi ale mării, și pe cap un testemel.

-Ce vrei?

-M-a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, și taica de doi bani țuică.
Și fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

-Da'... zice să nu mai pui gaz în a de țuică și țuică-n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... Și... să măsoari bine...

-Da' bani ai adus?

-Ba!... zice că să scrii.

-Iar să scriu?

Și d-l Stavrache, urmat de fetiță, trece-n prăvălie bolborosind:

-Scrie-v-ar popa să vă scrie, de pârlți!

În prăvălie d-abia se mai vede. Fetița, apropiindu-se de d-l Stavrache, care-i toarnă țuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s-ableacă subt tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetița întinde mâna, ia covrigul și să-l vâre iute sub mintean; dar s-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știa că fusese un covrig pe tarabă și acu pierise? că, fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul înghețat.

-Lasă covrigul jos, hoțo!... De mici vă-nvățați la furat, firea-ți ai dracului!

Fata a lăsat covrigul și a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundându-se în negura nopții viscoloase.

Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit prin odaie... Să fi trecut așa ca la un ceas, când prin urletul viforului, i se pare c-aude glasuri de oameni afară... Ascultă cu dinadinsul - urechea nu l-a amăgit. De astă dată se aud și bătăi în ușa de la drum a prăvăliei. Mușterii.. călători... Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare și trece-n prăvălie la ușe, unde cei de-afară bat mereu.

-Care-i acolo?

-Oameni buni!

E o sanie cu clopoței afară. D-I Stavrache deschide.

-Bună vremea! zice o momâie de om, înalt și spătos, cu glugă mare, și intră, pe când altul, tot așa de îmbrăbodit, stă în fața cailor, care nu se pot astâmpăra locului de bătaia vrmii.

-Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.

-Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiți; noi, degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un colțișor până la ziuă.

-Bucuros, zice hangiul... Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta era nemețită numai pe dinafară; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul era limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosni spărgându-și lipiturile de gheață, sania fu trasă în curte și caii puși la iesele.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intrară în căldură. Se vedeau pe cât se poate vedea pe-ntunerec, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine știe ce...

Când d-I Stavrache se-ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin și pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare încălzindu-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt era culcat pe pat cu fața la perete: drumeț obosit, se-ntinsese să-și dezmoțtească oasele.

-N-ai ceva mezelic?

Se afla... Măslina, costițe de rămător afumate, pastramă și telemea... Pe când gazda căuta în prăvălie, cu ușa de la mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind așa de încet că nu putu înțelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau la locurile de mai nainte, ba cel culcat începuse să sforăie.

-Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, și așezându-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mâncând, firește, începu vorba.

-Strașnic viscol, domnule!

-Da' de unde sunteți d-v.?

-De departe...

-Și încotro vă duceți?

-Nu știu... Să mă crezi că nu știu. M-a luat prietenul cu el așa, tovarăș de drum, și uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

-Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprâncenile; să umble omul așa pe drumuri fără să știe unde merge...

-Ei de! răspunse simplu musafirul; vezi?

Și-și urmă gustarea liniștit. După ce se gândi nițel, gazda:

-Dumneavoastră sunteți... negustori?

-Nu.

-Funcționari...

-Știi, nici tocma funcționari; dar... cam așa.

-Am înțeles: vorba vine, umblați la inspecții.

-Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

-Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

-De unde știi că mă cheamă Stavrache?

-Mi-a spus prietenul.

-Da'... dumnealui... de unde știe?

-Știu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să înnoptăm pe așa vreme; zice: n-ai grije ; mînem aici aproape, la han la neica Stavrache.

-Pesemne că m-o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul și dete să se apropie de pat, să vază pe omul care dormea cu fața la perete. Când deodată:

-Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni? zise omul din pat rîzînd și ridicîndu-se drept în picioare în fața hangiului.

Tot vîforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr-o dată în țeasta lui Stavrache nu l-ar fi clătinat mai cu putere decît înfățișarea și vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să mai scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de cîteva ori foarte iute și apoi rămaseră mari, privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări neînchipuite; mîinile voiră să se ridice, dar căzură țepene de-a lungul trupului, care se-ntinse-n sus, nălțîndu-și gâtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l-ar fi tras de păr vrînd să-l desprindă de la pămînt, unde parcă era înșurupat... Dar după acest moment dintâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decît fusese, apăsîndu-și gâtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scăpase de păr, mîinile se ridicară și-ncepură să frămînte sec din degete; ochii-și întoarseră privirile din adânci depărtări de-afară afundîndu-le treptat înăuntru bolții capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se-nchise și fălcile se-ncleștară.

-Șezi, necă, zise fratele mai mic, așezîndu-se la masă.

Hangiul ascultă.

-Te miri firește că mă vezi...

Hangiul zîmbi.

-Mă credeai mort, nu-i așa?... Aș! scrisoarea din urmă a fost o glumă...

Hangiul începu să rîză.

-Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba de dreptate frățească... Dumneata ai la mîna cheazășie averea mea. Eu... de! pînă acuma m-am învîrtit prin lume cum am putut; de-atîta vreme nu te-am supărat... Acu... ce să-ți mai spui? Am umblat cu banii regimentului... și de-aia am venit... să nu mă lași! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai... Nu bei și d-ta cu noi?

Zicînd acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase-ncleștată, tremurînd și, ca și cum ar fi băut, deșertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

-...Dacă până poimâine nam cincisprezece mii, trebuie să mă-mpuşc... Neică! adăogă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă laşi... Nu zici nimic?

Drept răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniştit; se duse drept la icoane ; făcu câteva cruci şi mătăanii; apoi se sui în pat şi se trânti pe o ureche, strigându-şi genunchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedormiţi, uitându-se când la unul când la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare şi să geamă.

Dormea?... Visa urât?... Aşa de repede s-adoarmă?... Se preface?...

Dar n-apucară să-şi pună din ochi atâtea întrebări, şi horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremura tot mai tare şi mai tare clănţănind din dinţi.

Fratele se apropie de pat şi atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine ştie ce vis. La acea uşoară atingere, un răcnet! - ca şi cum i-ar fi împlântat în rărunchi un junghi roşit în foc - şi omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu gura plină de spumă roşcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa şi o trânti de duşumea, făcând tot ţândări.

Lumânarea căzând se stinse, şi odaia rămase luminată numai de candela icoanelor şi de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet zguduitor şi se năpusti asupra lu frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

-Săi, că mă omoară!

Tovarăşul voi să apuce pe Stavrache de la spate; acesta părăsi pe cel trântit, se-ntoarse-n loc şi-nhăţă pe celălalt de gât: într-o clipă la pământ.

-Mă strânge de gât! vrea să mă muşte!

Atunci începu o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârşită putere faţă de amândoi uniţi, hangiul mai avea şi o repeziciune de mişcări ne'nchipuită. S-ar fi asfârşit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dădea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua de la brâu... Stavrache ocupat cu tovarăşul nu lua seama că i se întâmplă ceva la picioare; fratele i le apucă, le-nfăşură de două ori strâns bine şi închise capătul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăş, dete să se-ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn straşnic în furca pieptului aşa că Stavrache şovăind nu-l mai ajuse cu mâinile şi se prăbuşi ca un taur, scrâşnind şi răgind.

Viscolul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într-un cot, îl răstigniră jos. Îi prinseră fiecare câte o mână, i le răsuciră în loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului şi i le legară strâns cu brăul tovarăşului, pe când Stavrache îi scuipa şi râdea cu hohot. Acu era legat butuc.

Tovarăşul se sui pe pat, luă candela de la icoane, să caute lumânarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi şi o aprinse. Cum îi dete lumina-n ochi, Stavrache începu să cânte popeşte.

-Ce-i de făcut? zise tovarăşul cu groază.

-N-am noroc! răspunse fratele.

Zdrobit de luptă și de gânduri, omul se așează încet pe pat și privi lung asupra celui țintuit jos, care cânta nainte, legănându-și încet capul, pe mersul cântecului, când într-o parte când într-alta.

SFARSIT